

UDK: 339.92(497)  
Bibliid: 0025-8555, 72(2020)  
Vol. LXXII, br. 3, str. 595–618

Pregledni rad  
Primljen 29. marta 2020.  
Odobren 8. juna 2020.  
DOI: <https://doi.org/10.2298/MEDJP2003595D>

## „Mali Šengen” – koncept, implementacija i kontroverze

Dragan ĐUKANOVIĆ, Branislav ĐORĐEVIĆ<sup>1</sup>

**Apstrakt:** U radu se analizira nastanak ideje o Regionalnom ekonomskom području od polovine 2017. godine u okviru Berlinskog procesa do danas i proces nastanka tzv. Malog Šengena (nakon oktobra 2019. godine), koji je ideja o dubljem integrisanju u okviru REA, a pre svega u okviru mobilnosti i tržišta radne snage. Autori ukazuju i na mnoge kontroverze i bojazni koje se pojavljuju kod pojedinih lidera regiona zbog straha da je „Mali Šengen” zapravo kompenzacija za punopravno članstvo u Evropskoj uniji, kao i da će on ići isključivo u korist Srbije kao zemlje koja ima vidan suficit u trgovinskoj razmeni sa svim zemljama Zapadnog Balkana. Autori pristupaju i analizi završnih dokumenata sa sastanaka čelnika Srbije, Severne Makedonije i Albanije, povodom konceptualizacije i razrade „Malog Šengena”, održanih u Novom Sadu (10. oktobar 2019), Ohridu (10. novembar 2019) i Tirani (21. decembar 2019). Analiza je fokusirana na mere koje su preduzete, vremenske okvire za njihovu implementaciju i ustanovljenje struktura ove inicijative, poput Zajedničke radne grupe i posebnog internet portala. Autori zaključuju da je posebno indikativno da su lideri tri države ukazali na nužnost pune inkluzivnosti ove inicijative na Zapadnom Balkanu i ukazali na zajednički nastavak evropskih integracija svih zemalja ovog regiona. Autori smatraju da je sve to ujedno i jedan od „temelja” inicijative vezane za implementaciju četiri temeljne slobode EU na Zapadnom Balkanu i ujedno produbljenog Regionalnog ekonomskog područja, koja se sve češće označava i kao „Mali Šengen”.

**Ključne reči:** „Mali Šengen”, četiri slobode, Regionalno ekonomsko područje, Zapadni Balkan, Evropska unija, tržište.

<sup>1</sup> Dr Dragan Đukanović je vanredni profesor na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu. Dr Branislav Đorđević je redovni profesor u Institutu za međunarodnu politiku i privredu, Beograd. E-pošta: dragandjuk@yahoo.com

Rad je nastao u okviru naučnoistraživačkog projekta „Srbija i izazovi u međunarodnim odnosima 2020. godine”, koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, a realizuje Institut za međunarodnu politiku i privredu tokom 2020. godine.

Regionalizam je kao fenomen počeo da se intenzivno razvija posle okončanja Drugog svetskog rata, a usled potrebe za višestrukim povezivanjem zemalja u pojedinim (sub)regionima. Novi regionalizam je procvat doživeo krajem 20. veka po okončanju Hladnog rata i on predstavlja „višedimenzionalnu formu integracije koja uključuje, ekonomiju, politiku, socijalne i kulturne aspekte (...) a sa ciljem formiranja regionalnog slobodnog tržišta”.<sup>2</sup> Novi regionalizam obuhvatio je sve svetske regione, uključujući i Balkan „gde su zemlje izgubile raniju tradiciju saradnje”, kako u zborniku *Uporedni regionalizmi* ističe teoretičar ovog pravca Bjorn Hettne (Björn Hettne).<sup>3</sup>

Razvoj multilateralnih inicijativa na Zapadnom Balkanu, koji je doživeo značajnu ekspanziju tokom dve prethodne decenije, imao je određene periode krize i zastoja. To je posebno bilo evidentno s kraja protekle decenije kada je Pakt za stabilnost u Jugoistočnoj Evropi doživeo preobražaj u Savet za regionalnu saradnju početkom 2008. godine.<sup>4</sup> Osnovna namera ove transformacije bila je vezana za stvaranje određene „krovne” regionalne inicijative koja bi delotvornijom i efikasnijom učinila regionalnu saradnju na jugoistoku Evrope i prenela je u vlasništvo samog regiona. To svakako nije bilo dovoljno, te je postojala nužnost da se nakon ulaska Hrvatske u Evropsku uniju polovinom 2013. godine situacija izmeni, odnosno da se region Zapadnog Balkana stavi u fokus, ali i da se postojeća regionalna saradnja pospeši. Međutim, tada nije prošla ni inicijativa o „Zapadnobalkanskoj šestorki”, od aprila 2013. godine, koja je trebalo da višestrano osnaži regionalnu saradnju u političkoj, ekonomskoj i bezbednosnoj sferi.<sup>5</sup> Većina političkih elita regiona tada nije bila spremna da prihvati zajednički *non paper* o preoblikovanju regionalne saradnje bivšeg crnogorskog ministra vanjskih poslova Igora Lukšića i Štefana Filea (Štefan Füle), bivšeg evropskog komesara za proširenje.<sup>6</sup>

---

<sup>2</sup> Björn Hettne, „The New Regionalism: A Prologue”, in: Björn Hettne, András Inotai and Osvaldo Sunkel (eds), *Comparing Regionalisms: Implication for Global Development*, Palgrave Macmillan, New York, 2001, p. xiii.

<sup>3</sup> *Ibid.*, p. xv.

<sup>4</sup> Duško Lopandić, Jasminka Kronja, *Regionalne inicijative i multilateralna saradnja na Balkanu*, Evropski pokret u Srbiji, Fondacija Friedrich Ebert, Beograd, 2010, str. 96–100.

<sup>5</sup> Dragan Đukanović, „Zapadnobalkanska šestorka – evropski podsticaji regionalnoj saradnji”, *Evropsko zakonodavstvo*, vol. XII, br. 45–46, 2013, str. 302–312.

<sup>6</sup> “Non-paper on the new concept of joint performance of the Western Balkan countries aimed at intensifying EU integration (Western Balkan Six – G6)”, April 2013, [https://www.ceas-serbia.org/images/2015-i-pre/Non\\_paper\\_on\\_the\\_Western\\_Balkan\\_Six\\_G6\\_ENG\\_MEU.pdf](https://www.ceas-serbia.org/images/2015-i-pre/Non_paper_on_the_Western_Balkan_Six_G6_ENG_MEU.pdf), 19/01/2020; Dragan Đukanović, *Spoljnopoliti ki identiteti Srbije: protivre nost i refleksije*, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2019, str. 75–81.

Suočeni sa suštinskom nedelotvornošću regionalne saradnje i objektivnim zaostatkom u evropskim integracijama, a nakon izjave tadašnjeg predsednika Evropske komisije Žan Klod Junkera (Jean-Claude Juncker) da za njegovog mandata (2014–2019) nijedna zemlja Zapadnog Balkana neće postati članica Evropske unije,<sup>7</sup> zvaničnici Savezne Republike Nemačke pokrenuli su Berlinski proces, koji je trebalo da nadomesti te objektivne probleme i zaostatke.<sup>8</sup> Upravo u periodu nakon lansiranja Berlinskog procesa 2014. godine sporadično su se pojavljivale ideje, pre svega predstavljene od strane tadašnjeg predsednika Vlade Srbije, Aleksandra Vučića da se oformi zapadnobalkansko jedinstveno tržište.<sup>9</sup> No, ova ideja nije bila prihvaćena od strane drugih lidera u regiji Zapadnog Balkana, ali je svojevremeno imala dosta uočljivu podršku nemačke kancelarke Angele Merkel (Angela Merkel).

Fokus samog Berlinskog procesa bio je od pokretanja 2014. godine vezan za produbljenu sektorsku saradnju, razvoj regionalne infrastrukture i povećanje saradnje u oblasti bezbednosti, ali je postupno prešao i na druga ekonomska pitanja na Zapadnom Balkanu.<sup>10</sup> Unutrašnje povezivanje regiona tako je zapravo ponovo postalo pre svega vezano za ideju stvaranja ekonomskog područja Zapadnog Balkana, a koje će osigurati sprovođenje pune slobode kretanja ljudi, usluga, roba i kapitala po uzoru na Evropsku uniju.<sup>11</sup>

## **Iniciranje i geneza regionalnog ekonomskog područja: ishodište „Malog Šengena”**

Neposredno uoči održavanja samita Berlinskog procesa u Trstu, u julu 2017. godine, pod italijanskim predsedavanjem, pojavila se ideja o važnosti jačanja

---

<sup>7</sup> „Žan Klod Junker: Nema proširenja EU u narednih pet godina”, *NSPM*, 14. jul 2014, [www.nspm.rs/hronika/zan-klod-junker-nema-prosirenja-eu-u-narednih-pet-godina.html?alphabet=l](http://www.nspm.rs/hronika/zan-klod-junker-nema-prosirenja-eu-u-narednih-pet-godina.html?alphabet=l), 22/05/2020.

<sup>8</sup> Dragan Đukanović, Milan Krstić, „Berlinski proces – nemačka ‘zapadnobalkanska’ inicijativa”, *Srpska politička misao*, god. XXIII, vol. 54, br. 4, 2016, str. 169–185.

<sup>9</sup> Branka Trivić, „Da li je Carinska unija Balkana realnost?”, *Radio Slobodna Evropa*, Regionalni program, Prag, 1. septembar 2014, <https://www.slobodnaevropa.org/a/carinska-unija-regije-realnost-/26561084.html>, 22/12/2019.

<sup>10</sup> Jelica Minić, „Regionalni mehanizmi u procesu proširenja Evropske unije na Zapadni Balkan”, *Spoljnopolitičke sveske*, br. 1, Beograd, 2019, str. 27–28.

<sup>11</sup> Jelica Minić, “Connecting dots in the Western Balkans”, Visegrad Fund, SEE Think Thanks, Institute for Democracy, Skopje, Network of the European Movement in Serbia, Belgrade, June 2019, pp. 1–10. Videti i: Gazmend Qorraj, “Towards European Union or Regional Economic Area: Western Balkans at crossroads”, *Naše gospodarstvo / Our Economy*, Vol. 64, Issue 1, Warsaw, 2018, pp. 11–17.

ekonomske saradnje zapadnobalkanskih država u jasno strukturiranom okviru. U Zajedničkoj izjavi zapadnobalkanskih premijera sa sastanka održanog u Sarajevu 16. marta 2016. godine, napomenuto je da Savet za regionalnu saradnju treba da radi na planu pune razrade mogućnosti sprovođenja slobode kretanja roba, usluga, kapitala i ljudi u regionu.<sup>12</sup> Izneti su i ideje o kreiranju zajedničkog zapadnobalkanskog tržišta, koje bi bilo preduslov dodatnog ekonomskog razvoja i koje bi omogućilo povećanje radnih mesta.<sup>13</sup>

U Završnoj deklaraciji sa samita Berlinskog procesa u Trstu, 13. jula 2017. godine pomenuto je, po prvi put, uspostavljanje Regionalnog ekonomskog područja (*Regional Economic Area – REA*),<sup>14</sup> koje bi trebalo da bude zasnovano na već postojećim aranžmanima CEFTA-e od 2006. godine, propisima i standardima Evropske unije, ali i individualnih sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju zapadnobalkanskih država.<sup>15</sup> To ekonomsko područje bi trebalo da osigura potpunu „implementaciju četiri slobode Evropske unije” – kretanje roba, ljudi, radne snage, usluga i investicija.<sup>16</sup> U evropskim razmerama, procenjuje se, da zapadnobalkansko tržište od približno dvadeset miliona stanovnika može da bude veoma povoljno za nove strane direktne investicije koje bi trebalo da doprinesu ekonomskom razvoju.<sup>17</sup> Sa tim ciljem je u Trstu bio usvojen Višegodišnji akcioni plan Regionalnog ekonomskog područja (*Multi annual Action Plan – MAP*).<sup>18</sup> Evropska unija je na ovom sastanku na vrhu Berlinskog procesa obećala i određena sredstva u cilju kreiranja i zaživljavanja Regionalnog ekonomskog područja. No, istovremeno je rečeno da ova inicijativa nikako nije zamena za evropske integracije država Zapadnog Balkana, niti njima sličan paralelan proces.<sup>19</sup> Sve što je vezano za formiranje Regionalnog ekonomskog područja u tom

---

<sup>12</sup> “Joint Statement – Western Balkans Six Prime Ministers meeting”, Sarajevo, 16 March 2017, <https://europa.rs/join-statement-western-balkans-six-prime-ministers-meeting/?lang=en>, 22/01/2020.

<sup>13</sup> Ibid.

<sup>14</sup> Povodom nedoumica u stručnoj javnosti da li se engleska reč *area* u ovom kontekstu može prevesti pored „područja” i sa „oblast” ili „prostor”, autori su se opredelili za temin koji koristi Delegacija Evropske unije u Republici Srbiji: <http://europa.rs/zapadni-balkan-regionalno-ekonomsko-podrucje/>.

<sup>15</sup> “Trieste Western Balkans Summit 2017 – Declaration by the Italian Chair”, Trieste, 13 July 2017, <https://europa.rs/trieste-western-balkans-summit-2017-declaration-by-the-italian-chair/?lang=en>, 22/01/2020.

<sup>16</sup> Ibid., chapter “Regional economic integration and development”.

<sup>17</sup> Ibid.

<sup>18</sup> “Consolidated Multi-annual Action Plan for a Regional Economic Area in the Western Balkans Six”, Trieste, 12 July 2017, <https://www.rcc.int/docs/383/consolidated-multi-annual-action-plan-for-a-regional-economic-area-in-the-western-balkans-six>, 22/02/2020.

<sup>19</sup> “Trieste Western Balkans Summit 2017 – Declaration by the Italian Chair”, op. cit.

smislu, rečeno je u deklaraciji iz Trsta, mora biti u skladu sa „ekonomskim kriterijumima pristupanja EU, kao i sprovođenja EU *acquis-a*“.<sup>20</sup>

Za implementaciju četiri osnovna cilja usvojen je, već pomenuti, Višegodišnji akcioni plan Regionalnog ekonomskog područja i to u oblastima trgovine, investicija, pokretljivosti radne snage i digitalne integracije.<sup>21</sup> Takođe, Savet za regionalnu saradnju, CEFTA, Investicioni komitet Jugoistočne Evrope (*South Eastern Europe Investment Committee* – SEEIC) i Komorski investicioni forum Zapadnog Balkana (*Western Balkans Chamber Investment Forum* – CIF) ovlašćeni su za sve segmente njegovog sprovođenja.<sup>22</sup> U svakoj od navedenih oblasti su u međuvremenu usledile aktivnosti i pokazani određeni pozitivni pomaci i rezultati, od kojih je svakako za građane država Zapadnog Balkana najuočljivije smanjenje troškova *roaming-a* u ovim zemljama.<sup>23</sup> Kada je u pitanju implementiranje ciljeva vezanih za digitalni razvoj i integraciju vlade Zapadnog Balkana, istovremeno su dobile značajne zadatke kako bi unutrašnje legislative izmenile i prilagodile Višegodišnjem akcionom planu Regionalnog ekonomskog područja.<sup>24</sup> Sporazum o međusobnom priznavanju stručnih kvalifikacija još uvek nije dogovoren i pored brojnih i čestih najava da će se to desiti.<sup>25</sup>

Izvorna ideja o Regionalnom ekonomskom području jeste, na određeni način inicirana od samih premijera država Zapadnog Balkana, ali je svoju „težinu“ *de facto* dobila tek nakon samita Berlinskog procesa u Trstu, polovinom 2017. godine. Nesumnjivo najznačajniju podršku ovoj ideji dale su i Savezna Republika Nemačka i Francuska, što je potvrđeno i na samitu lidera Zapadnog Balkana koji je održan u Berlinu 29. aprila 2019. godine, sa nesumnjivo predominantnom temom odnosa između Beograda i Prištine, odnosno deblokadom procesa normalizacije njihovih odnosa, koji je otpočeo još u martu 2011. godine.<sup>26</sup> Dakle, i na ovom sastanku je u Zaključcima predsedavajućih napomenut značaj osnivanja Regionalnog ekonomskog

---

<sup>20</sup> Ibid.

<sup>21</sup> “Consolidated Multi-annual Action Plan for a Regional Economic Area in the Western Balkans Six”, op. cit.

<sup>22</sup> Ibid.

<sup>23</sup> Jelica Minić, „Regionalni mehanizmi u procesu proširenja Evropske unije na Zapadni Balkan”, op. cit., str. 25–30.

<sup>24</sup> “Consolidated Multi-annual Action Plan for a Regional Economic Area in the Western Balkans Six”, op. cit.

<sup>25</sup> Jelica Minić, „Regionalni mehanizmi u procesu proširenja EU na Zapadni Balkan”, op. cit., str. 28.

<sup>26</sup> Na navedenom sastanku koji su sazvali nemačka kancelarka Angela Merkel i francuski predsednik Emanuel Makron (Emmanuel Macron) učestvovali su svi lideri Zapadnog Balkana. Videti: “Leaders’ Meeting on the Western Balkans: Conclusions by Co-chairs”, Berlin, 29 April 2019, <https://www.slobodnaevropa.org/a/29910953.html>, 20/01/2020.

područja, te da će lideri Zapadnog Balkana s tim u vezi „preuzeti napore da osnuju Regionalno ekonomsko područje”.<sup>27</sup>

Slični stavovi su spominjani i na samitima EU–Zapadni Balkan u Sofiji 2018. i Zagrebu 2020. godine. Na samitu u Sofiji 17. maja 2018. godine je bilo napomenuto da države Zapadnog Balkana u potpunosti treba da sprovedu Višegodišnji akcioni plan Regionalnog ekonomskog područja od jula 2017. godine.<sup>28</sup> Znatno veća pažnja inicijativi Regionalnog ekonomskog područja posvećena je u okviru Zaključaka sa samita EU–Zapadni Balkan u Zagrebu 6. maja 2020. godine. U ovom dokumentu je napomenuto da je nužna „inkluzivna regionalna saradnja”, ali „sa daljim produbljivanjem regionalne ekonomske integracije, na osnovu pravila i standarda EU”.<sup>29</sup> Cilj Regionalnog ekonomskog područja bi tako bilo približavanje unutrašnjem tržištu Evropske unije, ali i stvaranje takvog ambijenta da Zapadni Balkan „postane atraktivniji za strane investicije”.<sup>30</sup>

## **Prvobitne kontroverze oko plana implementiranja četiri slobode EU na Zapadnom Balkanu („Mali Šengen”)**

Na inicijativu Srbije, Albanije i Severne Makedonije pokrenute 10. oktobra 2019. godine dolazi do oživljavanja ideje vezane za pokušaje „produbljivanja” Regionalnog ekonomskog područja, a koja je dobila kolokvijalni naziv „Mali Šengen”.<sup>31</sup> Naziv ove inicijative je zapravo nevešto odabran, jer se u okviru nje prevashodno potencira puna sloboda kretanja ljudi unutar regiona Zapadnog Balkana, ali ona se fokusira i na kretanje usluga, roba i kapitala. Naravno, inicijativa za implementiranje četiri slobode EU na Zapadnom Balkanu po sadržaju i suštini ne može biti identifikovana u potpunosti sa Šengenskim sporazumom, kao pravnom tekovinom Unije od polovine osamdesetih godina prošlog veka.

---

<sup>27</sup> Ibid., Point 6.

<sup>28</sup> „Sofijska deklaracija”, tačka 9, Sofija, 17. maj 2018, [https://www.consilium.europa.eu/media/34805/sofia-declaration\\_bs.pdf](https://www.consilium.europa.eu/media/34805/sofia-declaration_bs.pdf), 22/06/2020.

<sup>29</sup> „Zagrebačka deklaracija”, tačka 9, Zagreb, 6. maj 2020, <https://www.consilium.europa.eu/media/43789/zagreb-declaration-bs-06052020.pdf>, 22/06/2020.

<sup>30</sup> Ibid.

<sup>31</sup> Videti: “Schengen Agreement”, Schengen, 14 June 1985, <https://www.schengenvisainfo.com/schengen-agreement/>, 22/01/2020. Videti i: “Joint Declaration by the President of the Republic of Serbia, Prime Minister of the Republic of Albania and the Prime Minister of the Republic North Macedonia on Implementing the EU Four Freedoms in the Western Balkans”, Novi Sad, October 10, 2019, Preamble.

Odmah su se, međutim, pojavile određene rezerve i kontroverze oko ovakvog produbljivanja Regionalnog ekonomskog područja. Ponajpre se pojavila dilema da li je „Mali Šengen” kao inicijativa, iako se *de facto* nadovezuje na Regionalno ekonomsko područje nakon 2017. godine, zamena za članstvo u Uniji država Zapadnog Balkana.<sup>32</sup> To je izazvalo posebno vidljive otpore u Crnoj Gori, ali i jednom delu srpske javnosti.<sup>33</sup> Takođe, pojavilo se pitanje da li je ono zapravo ponavljanje već ranijih sličnih inicijativa, te da se ono preklapa sa radom pre svega CEFTA-e, koje se nakon 2006. godine odnosi na države Zapadnog Balkana i Moldaviju.<sup>34</sup> Najposle, postavilo se suštinski i novo pitanje da li je „Mali Šengen” zapravo u isključivoj koristi samo jedne od ovdašnjih zemalja Zapadnog Balkana – Srbije, koja ostvaruje suficit u ekonomskoj razmeni sa većinom drugih država u regionu.

Navedena pitanja i kontroverze suštinski su uticale na to da upravo zbog različitog tumačenja motiva za pokretanje ove inicijative, ujedno počnu i da se pojavljuju i njene posve različite interpretacije. Svakako najznačajniji otpori uspostavljanju četiri osnovne slobode EU na Zapadnom Balkanu, tj. „malom Šengenu”, pojavile su se na Kosovu, kao i u Crnoj Gori. Dostokorašnje vlasti u Prištini su ovo videle kao provokaciju zvanične Srbije i pokušaj da se „zavade” Priština i Tirana, jer je albanski premijer Edi Rama (Edi Rama) od prvog dana podržao navedenu inicijativu.<sup>35</sup> Zvanična Podgorica je smatrala da je većinu od onoga što obuhvata puna implementacija četiri evropske slobode na Zapadnom Balkanu već sprovela i da ovo ponovo dovodi do stvaranja novih regionalnih struktura, odnosno inicijativa koje se bespotrebno preklapaju u svojim nadležnostima.<sup>36</sup>

---

<sup>32</sup> O suštinskim razlikama između Regionalnog ekonomskog područja i „Malog Šengena” videti u: Sandra Maksimović, „Gde je nestao Mali Šengen?”, *European Western Balkans*, Beograd, 6. Mart 2020, <https://europeanwesternbalkans.rs/gde-je-nestao-mali-sengen/>, 22/05/2020.

<sup>33</sup> „Milo Đukanović o malom Šengenu: ne hvala, Balkanska unija ne može da zamjeni Evropsku uniju”, 21. decembar 2019, <http://www.ibalkan.net/2019/12/21/milo-djukanovic-o-malom-sengenu-ne-hvala-balkanska-unija-ne-moze-da-zamijeni-eu-foto/>, 22/01/2020; „Obradović: Mali Šengen – najveći azil za migrante”, *N1*, 26. novembar 2019, <http://rs.n1info.com/Vesti/a555737/Obradovic-Mali-Sengen-najveci-azil-za-migrante.html>, 22/01/2020.

<sup>34</sup> „Radulović tvrdi da bi 'Mali Šengen' bio korak unazad za Crnu Goru”, *Krstarica.com*, 12. novembar 2019, <https://www.krstarica.com/vesti/region/radulovic-tvrdi-da-bi-mali-sengen-bio-korak-nazad-za-cg/>, 20/01/2020.

<sup>35</sup> Amra Zejneli Loxha, „Politički lideri Kosova protiv 'Malog Šengena’”, *Radio Slobodna Evropa*, Regionalni program, Prag, 11. novembar 2019, <https://www.slobodnaevropa.org/a/politicki-lideri-kosova-protiv-malog-sengena-30263955.html>, 22/01/2020.

<sup>36</sup> Srđan Janković, „'Mali Šengen' za Crnu Goru 'trošenje energije’”, *Radio Slobodna Evropa*, Regionalni program, Prag, 21. novembar 2019, <https://www.slobodnaevropa.org/a/crna-gora-procjenjuje-rizik-od-malog-%C5%A1engena-30264704.html>, 22/01/2020.

Takođe, govoreno je i da je Crna Gora već sve te uslove ispunila, te da se ne želi ponovo vraćati unazad u svoje balkansko okruženje, već ubrzati put ka članstvu u Evropskoj uniji.<sup>37</sup> Pojedine segmente Regionalnog ekonomskog područja Crna Gora nije sprovela, poput priznavanja diploma i stručnih kvalifikacija drugih država Zapadnog Balkana.

Usled činjenice da u Bosni i Hercegovini dugo nakon izbora oktobra 2018. godine nije bio oformljen Savet ministara (formiran je tek 23. decembra 2019), ni predstavnici ove zemlje se nisu uključili u prvobitnu realizaciju inicijative za realizaciju četiri slobode EU na Zapadnom Balkanu. Ipak, bivši ministar spoljne trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine, Mirko Šarović, javno je podržao inicijativu, ali zbog tehničkog mandata tadašnjeg Saveta ministara nije bilo mogućnosti za uključivanje ove zemlje.<sup>38</sup> Tako se, u osnovi, navedena inicijativa inicijalno vezala za tri zapadnobalkanske zemlje – Srbiju, Severnu Makedoniju i Albaniju, odnosno nije u potpunosti uključila sve zapadnobalkanske subjekte.

### **Novosadski inicijalni sastanak o „Malom Šengenu”**

U Novom Sadu je 10. oktobra 2019. godine bio održan prvi trojni sastanak predsednika Srbije Aleksandra Vučića, tadašnjeg premijera Severne Makedonije Zorana Zaeva (Zoran Zaev) i predsednika Vlade Albanije Edija Rame. U Zajedničkoj deklaraciji o sprovođenju četiri slobode EU na Zapadnom Balkanu jasno je ukazano na pozivanje na evropski put država regiona i nužnost jačanja privredne saradnje u Jugoistočnoj Evropi.<sup>39</sup> U preambularnom delu dokumenta lideri triju zemalja se pozivaju na uspostavljanje Regionalnog ekonomskog područja i Višegodišnjeg akcionog plana, a nakon samita Berlinskog procesa u Trstu u julu 2017. godine.<sup>40</sup> Napomenuto je istovremeno i da ova inicijativa predstavlja „produblјivanje Regionalnog ekonomskog područja na Zapadnom Balkanu”.<sup>41</sup>

U navedenoj Deklaraciji potencira se da

---

<sup>37</sup> Ibid.

<sup>38</sup> „Šarović: Snažno podržavam inicijativu mali Šengen”, *Radio Slobodna Evropa*, Regionalni program, Prag, 24. oktobar 2019, <https://www.slobodnaevropa.org/a/30234333.html>, 22/01/2020.

<sup>39</sup> “Joint Declaration by the President of the Republic of Serbia, Prime Minister of the Republic of Albania and the Prime Minister of the Republic North Macedonia on Implementing the EU Four Freedoms in the Western Balkans”, Novi Sad, 10 October 2019.

<sup>40</sup> Ibid., Preamble.

<sup>41</sup> Ibid.



postizanje Regionalnog ekonomskog područja u okviru Zapadnobalkanske šestorke treba da bude zasnovano na punoj inkluzivnosti, kao i principima EU vezanim za „četiri slobode”: slobode kretanja roba, usluga, ljudi i kapitala.<sup>42</sup>

Pored zapadnobalkanskih zemalja u implementaciji navedenih sloboda treba da „učeštvuju i CEFTA, Svetska trgovinska organizacija (...) i Višegodišnji akcioni plan Regionalnog ekonomskog područja”.<sup>43</sup> Ujedno se napominje da su „trgovina, investicije, mobilnost ljudi i digitalne integracije” zapravo srž i Regionalnog ekonomskog područja kao inicijative.<sup>44</sup>

Kako bi se očigledno izbegle tendencije da „Mali Šengen” predstavlja zamenu za članstvo u Evropskoj uniji, u Deklaraciji se jasno navode zaključci sa samita EU–Zapadni Balkan u Solunu 2003. godine, potom sa samita Berlinskog procesa u Trstu 2017. godine, kao i Strategija EU o proširenju na Zapadni Balkan do 2025. godine, koja je bila predstavljena početkom februara 2018. godine. Takođe, u Deklaraciji se navodi podrška povećanju nivoa ekonomskog razvoja Zapadnog Balkana i u tom smislu podvlači i pozitivna „transformaciona moć” Evropske unije.<sup>45</sup> Zato su četiri osnovne slobode, osnažena regionalna saradnja, intenzivna prekogranična saradnja i integracija tržišta rada na Zapadnom Balkanu veoma bitni, navodi se u dokumentu. Značaj Višegodišnjeg akcionog plana Regionalnog ekonomskog područja se potencira u Deklaraciji, kao i nužno očuvanje započetih pozitivnih ekonomskih trendova na Zapadnom Balkanu. Sve su to preduslovi za uspešnu saradnju poslovne zajednice u regionu Zapadnog Balkana i za smanjenje postojećih birokratskih prepreka koje se pojavljuju u kretanju ljudi, usluga, roba i kapitala, ocenjeno je u tom dokumentu.<sup>46</sup>

Zbog osiguranja pune sloboda kretanja ljudi, usluga, roba i kapitala na Zapadnom Balkanu treba stvoriti i uslove za uključivanje tržišta regiona u globalnu ekonomiju.<sup>47</sup> Tržište od približno dvadeset miliona ljudi treba da se pripremi za ulazak u Evropsku uniju, a u tom smislu se u Zajedničkoj deklaraciji pominju i nordijska saradnja i Beneluks, koje su prethodile evropskim integracijama ovih subregiona. Stoga je, kako se navodi, važno i ukidanje svih trgovinskih barijera na Zapadnom Balkanu. Svetska banka je u jednom od svojih izveštaja navela da na

---

<sup>42</sup> Ibid.

<sup>43</sup> Ibid.

<sup>44</sup> Ibid.

<sup>45</sup> Ibid.

<sup>46</sup> Ibid.

<sup>47</sup> Ibid.

granicama na Zapadnom Balkanu kamioni provedu oko 26 miliona sati čekanja godišnje, ocenjuje se u ovoj Deklaraciji.<sup>48</sup>

Kada je u pitanju kretanje ljudi na Zapadnom Balkanu nužno je osigurati mogućnost kretanja sa „važecom ličnom kartom“, a to treba da osigura i mogućnost zaposlenja bilo gde u državama regije.<sup>49</sup> Podvlači se i nužnost punog međusobnog priznavanja stručnih kvalifikacija i diploma u državama Zapadnog Balkana. U oblasti bezbednosti se, kao temeljni regionalni izazovi, percipiraju prekogranični organizovani kriminal i nužnost uzajamne pomoći u vanrednim situacijama. Na kraju Deklaracije potencira se da ona ima za cilj da postigne „praktične rezultate i solidarnost kako bi građani [zapadnobalkanskog regiona – prim. aut.] uočili određene koristi“.<sup>50</sup>

Prvobitne reakcije vlasti u Prištini i Podgorici na ovu inicijativu, kao što je već napomenuto, nisu bile ni malo pozitivne, dok su Evropska unija i Sjedinjene Američke Države podržale otpočinjanje sastanka lidera zemalja Zapadnog Balkana ovim povodom.<sup>51</sup> Pored navedenog, EU i SAD su isticale da ova inicijativa treba da uključi svih šest zapadnobalkanskih subjekata, odnosno da se u perspektivi očekuje da Bosna i Hercegovina, Kosovo i Crna Gora budu uključeni u realizaciju svih aktivnosti kako samog Regionalnog ekonomskog područja, tako i „Malog Šengena“.<sup>52</sup>

## Sastanak u Ohridu – razrada koncepta „Malog Šengena“

U Ohridu je 10. novembra 2019. godine održan naredni, drugi po redu, sastanak inicijative „Mali Šengen“, uz prisustvo crnogorske ministarke ekonomije Dragice Sekulić. U Završnoj izjavi o ubrzavanju sprovođenja četiri slobode EU na Zapadnom Balkanu usledilo je pozivanje na Zajedničku deklaraciju usvojenu prethodnog meseca u Novom Sadu, kao i na nužnost ekonomskog razvoja i lakšeg kretanja ljudi u regionu (*people-to-people contacts*).<sup>53</sup> Takođe je istaknuto da inicijativa podrazumeva

<sup>48</sup> Ibid.

<sup>49</sup> Ibid.

<sup>50</sup> Ibid.

<sup>51</sup> „Trampov izaslanik: Nema 'mini-Šengena' bez Kosova“, *Blic*, 15. novembar 2019, <https://www.blic.rs/vesti/politika/trampov-izaslanik-nema-mini-sengena-bez-kosova/5tehnxp,22/01/2020>.

<sup>52</sup> „Palmer: SAD podržavaju 'mali Šengen', ima mesta za Crnu Goru, BiH i Kosovo“, *Naši u svetu*, 8. novembar 2019, <https://www.nasiusvetu.com/vesti/65593/palmer-sad-podrzavaju-mali-sengen-ima-mesta-za-cg-bih-i-kosovo/>, 22/01/2020.

<sup>53</sup> “WB6 Ohrid Summit – 10 November 2019: Accelerating the Implementation of the EU Four Freedoms in the Western Balkans”, Ohrid, 10 November 2019.

„produblјivanje Regionalnog ekonomskog podruĉja kroz sprovođenje ĉetiri slobode EU na Zapadnom Balkanu”.<sup>54</sup> Istom prilikom data je puna podrška zapoĉetoj implementaciji Višegodišnjeg akcionog plana Regionalnog ekonomskog podruĉja, i s tim u vezi data podrška Savetu za regionalnu saradnju, CEFTA i Transportnoj zajednici Jugoistoĉne Evrope. Istovremeno, skrenuta je paŹnja i na krucijalnu ulogu Berlinskog procesa u kreiranju i realizaciji ove inicijative. Ćini se da su autori ove Deklaracije pokušali sve više uvezati „Mali Šengen” i Regionalno ekonomsko podruĉje kako bi se izbegla tada uvreŹena tumaĉenja, koja su se pojavila u regionu, da je ova inicijativa zapravo potekla samo od strane jedne od tri drŹave koje su u njoj involvirane.

Završna izjava ujedno sadrŹi i naglasak da se u cilju „ubrzavanja implementacije Regionalnog ekonomskog podruĉja identifikuje i lista prioriteta”, kako bi se osigurale ĉetiri slobode.<sup>55</sup> Kada je u pitanju sloboda kretanja roba predviđeno je olakšavanje prelaska granice kroz uvođenje „24/7 radnog vremena” na granicama, ali i potpuno međusobno priznavanje dokumenata o robama (što podrazumeva i veterinarske i fitosanitarne propise) sa nuŹnim smanjenjem „papirologije” (*paperless system*).<sup>56</sup> Predviđeno je i uvođenje *e commerce* usluge i zasebne platforme.<sup>57</sup> Kretanje kapitala i privlaĉenje investicija je dosta bitno za region Zapadnog Balkana, ocenjeno je u istom dokumentu, što podrazumeva i međudrŹavnu saradnju „u smislu stvaranja investicionih perspektiva”.<sup>58</sup>

Predviđene su i mere za slobodno kretanje ljudi i to kroz kretanje sa liĉnom kartom već tokom 2020. godine, ali i usaglašavanje sa EU u ovoj oblasti i mogućnost osiguranja radnih dozvola.<sup>59</sup> Predviđeno je i da se za sve građane drŹava regiona obezbedi puno socijalno osiguranje i istovetni uslovi za zapošljavanje u njima.<sup>60</sup> U tom kontekstu bitno je priznavanje profesionalnih kvalifikacija kao preduslov za punu mobilnost radne snage na Zapadnom Balkanu, istiĉe se u dokumentu.<sup>61</sup> Kao mere u ovoj oblasti predviđene su – harmonizovanje skale zanimanja, priznavanje akademskih zvanja, kao i osiguravanje programa za kretanje studenata i istraŹivaĉa.<sup>62</sup>

---

<sup>54</sup> Ibid., Preamble.

<sup>55</sup> Ibid.

<sup>56</sup> Ibid., Free Movement of Goods.

<sup>57</sup> Ibid., Priority 2: Mutual Recognition of Documentation Accompanyng Goods, Measure 2.

<sup>58</sup> Ibid., Free Movement of Capital.

<sup>59</sup> Ibid., Free Movement of People and Freedom to Provide Services.

<sup>60</sup> Ibid., Priority 1: Movement of people with possession of an identity card in 2020.

<sup>61</sup> Ibid., Priority 4: Recognition of Professional Qualifications and Mobility.

<sup>62</sup> Ibid., Measure 3: Enabling mobility of students and researchers.

Međutim, u pomenutom dokumentu usvojenom u Ohridu napomenuto je da je nužno jačanje saradnje u oblasti prekogranične bezbednosne saradnje, a zarad sprečavanja „transnacionalnog kriminala i u oblasti borbe protiv terorizma”.<sup>63</sup> Pored navedenog ističe se i važnost pune saradnje policija na Zapadnom Balkanu u vezi sa „migracijama i vanrednim situacijama”.<sup>64</sup>

Na kraju dokumenta iz Ohrida ukazano je puno poštovanje postojećih inicijativa Višegodišnjeg akcionog plana Regionalnog ekonomskog područja, CEFTA-e i Transportne zajednice Jugoistočne Evrope, ali se ujedno pozivaju i sve druge države Zapadnog Balkana da se pridruže kreiranju prostora pune četiri slobode EU, kao i da će im u skladu sa tim biti prosleđeni konkretni planovi osmišljenih i predviđenih mera.<sup>65</sup> Po prvi put je pomenuto i formiranje Zajedničke radne grupe (*joint working group*), koja će pripremati dokumente za naredne sastanke „Malog Šengena”. Tako se ponovo i Savet za regionalnu saradnju, Evropska komisija, Evropska banka za obnovu i razvoj, Svetska banka i Evropska investiciona banka pozivaju da podrže rad navedene Zajedničke radne grupe. Rečeno je i da će i države Zapadnog Balkana same, kao i uz pomoć međunarodnih finansijskih institucija, osigurati sredstva za rad ove inicijative. No, u zaključku zajedničke izjave tri lidera pominje se i nužno ubrzavanje procesa integracije država Zapadnog Balkana u Evropsku uniju i ujedno se predlaže da Zajednička radna grupa da predloge da se pripremi i usvoji drugi Višegodišnji akcioni plan Regionalnog ekonomskog područja (MAP REA 2).<sup>66</sup> To bi trebalo da se realizuje kroz podršku Berlinskog procesa i u njegovim otpočetim zadacima da približi regiju Evropskoj uniji. I ovde se ponovo podvlači puna komplementarnost „Malog Šengena” sa Regionalnim ekonomskim područjem, Berlinskim procesom, nastojanjima Evropske unije, i sl. Cilj tog (pre)naglašavanja je bio da se zapravo „Mali Šengen” ne treba percipirati kao zamena za članstvo u Evropskoj uniji, već da je on u potpunosti komplementaran sa Unijinim nastojanjima prema Zapadnom Balkanu.

### **Sastanak lidera Severne Makedonije, Srbije i Albanije u Tirani: elaboracija postignutog**

Nakon razornog zemljotresa u Draču 27. novembra 2019. godine, naredni sastanak trojne inicijative je održan u Tirani 21. decembra 2019. godine, umesto u

---

<sup>63</sup> Ibid., Priority 5: Strengthen cross-border cooperation in the field of security.

<sup>64</sup> Ibid., Measure 2.

<sup>65</sup> Ibid., Conclusion.

<sup>66</sup> Ibid.

ovom primorskom gradu kako je prvobitno bilo planirano. Na njemu se pojavio i predsednik Crne Gore Milo Đukanović, iako u zaključcima predsedavajućeg sa ovog skupa to uopšte nije napomenuto. Predsednik Đukanović je na zajedničkoj konferenciji za novinare ovom prilikom izrazio mnogo manje skepse u vezi sa inicijativom u odnosu na svoje pređašnje izjave.<sup>67</sup>

U Zaključcima predsedavajućeg najpre je istaknuta podrška i pomoć Albaniji od strane Srbije i Severne Makedonije, a vezano za savladavanje posledica razornog zemljotresa u Draču.<sup>68</sup> Potvrđena je i nužnost jače međusobne saradnje u oblasti vanrednih situacija.<sup>69</sup> Kada je u pitanju implementiranje četiri slobode ponovo su napomenuti principi ranije izneti u Novom Sadu i u Ohridu.<sup>70</sup> Posebno se ističe važnost proširenja formata, odnosno puna zapadnobalkanska inkluzivnost procesa, koja bi trebala da doprinese boljim dobrosusedskim odnosima.<sup>71</sup> Osvrt je ujedno dat i na dva ranija dokumenta oko kretanja dobara vezanih za načelo *one stop*, odsustvo „papirologije“, približavanja regulativi EU i sprovođenja svih ranije potpisanih CEFTA sporazuma.<sup>72</sup>

Kretanje ljudi i usluga treba da se osigura kroz slobodu putovanja, nastanjanja i rada u okviru zajedničkog tržišta, odnosno ovih zemalja.<sup>73</sup> Dat je rok do kraja januara 2020. godine da se građani Albanije, Srbije i Severne Makedonije izjednače, a predviđen je i vremenski rok da se izvrši međusobno priznavanje profesionalnih kvalifikacija do Zagrebačkog samita EU–Zapadni Balkan koji je *online* održan tokom maja ove godine u okviru hrvatskog predsedavanja Evropskim savetom.<sup>74</sup> Takođe, napomenut je značaj procesa digitalizacije, uvođenja elektronskih sertifikata za plaćanje po uzoru na Evropsku uniju, kao i jačanje saradnje u oblasti turizma kroz slobodno kretanje građana zemalja Zapadnog Balkana.<sup>75</sup>

Garancije stranim investitorima, kao i zaključenje bilateralnih investicionih ugovora između zemalja Zapadnog Balkana, u skladu sa evropskim i regionalnim

---

<sup>67</sup> „Đukanović: Sastavni deo svih razgovora o inicijativi mali Šengen inkluzivnost“, *Novi magazin*, 21. decembar 2019, <http://www.novimagazin.rs/region/djukanovic-sastavni-deo-svih-razgovora-o-inicijativi-mali-sengen-inkluzivnost>, 22/01/2020.

<sup>68</sup> “Chair’s Conclusion”, Tirana, 21 December 2019.

<sup>69</sup> Ibid., Civil Emergencies.

<sup>70</sup> Ibid., Implementing the Four Freedoms.

<sup>71</sup> Ibid.

<sup>72</sup> Ibid., Movement of Goods.

<sup>73</sup> Ibid., Movement of People and Services.

<sup>74</sup> Ibid.

<sup>75</sup> Ibid.

standardima, su krucijalni za kretanje kapitala, ocenjeno je u Zaključcima predsedavajućeg.<sup>76</sup> Zato su se lideri triju zemalja usaglasili da je nužno osigurati investicione inicijative zasnovane na zaštiti životne sredine, turizmu i poljoprivredi. Za privlačenje novih investicija, napomenuto je, bitna je i uloga privrednih komora, poslovne zajednice, akademskih krugova, kao i Evropske komisije, Evropske banke za obnovu i razvoj, Evropske investicione banke i drugih.

Po prvi put na sastanku u Tirani je ukazano da će postojati internet portal za promatranje i praćenje rezultata inicijative i to kroz analizu svih ciljeva i mera „Malog Šengena”.<sup>77</sup> Tako će građani uspeti da dobiju valjane informacije o radu ove inicijative. U navedenom kontekstu ističe se i nužnost da inicijativu podrže međunarodni donatori i da se osigura potpuna podrška njenom nezavisnom nadgledanju. Pokretanje i aktivacija navedenog portala oročeni su narednim samitom Berlinskog procesa polovinom 2020. godine.

Posebna pažnja u Zaključcima predsedavajućeg posvećena je i budućnosti proširenja Evropske unije. Zbog toga su lideri Albanije, Severne Makedonije i Srbije ponovno potvrdili očekivanja sa ranijih sastanaka u Novom Sadu i u Ohridu, a koja su vezana za ubrzanje evrointegracionog procesa.<sup>78</sup> Lideri su posebno pozvali Evropski savet da u martu 2020. godine otvori pregovore o članstvu sa Severnom Makedonijom i Albanijom, što je izostalo tokom 2019. godine. Takođe, oni su istakli i da je nužno da se u okviru segmenta vladavine prava ostvare određene reforme u ovom sektoru. Izneto je i da će Albanija, Srbija i Severna Makedonija učestvovati u budućoj Konferenciji o budućnosti Evrope, koja je trebala da otpočne na Dan Evrope – 9. maja 2020. godine tokom hrvatskog predsedavanja Evropskim savetom, ali je usled pandemije COVID-19 odložena za septembar.<sup>79</sup> U okviru navedene Konferencije će biti vođene rasprave o samoj budućnosti Unije, ali i njenih potencijalnih novih proširenja, napomenuto je u zaključcima iz Tirane.<sup>80</sup>

U okviru završnog dela Zaključaka ističe se zadovoljstvo time što će Berlinskim procesom 2020. godine zajednički predsedavati Bugarska i Severna Makedonija, što potvrđuje, ocenjuju lideri tri zemlje, da će nastupiti i regionalno (zapadnobalkansko) vlasništvo nad ovim inicijativom u narednom razdoblju.<sup>81</sup> To

<sup>76</sup> Ibid., Free movement of Capital.

<sup>77</sup> Ibid., Scorecard.

<sup>78</sup> Ibid., Future of Enlargement.

<sup>79</sup> Ibid.

<sup>80</sup> „BETA: Predlog – Konferencija o budućnosti Evrope počinje u Dubrovniku 9. maja”, *Danas*, 20. januar 2020, <https://www.danas.rs/svet/predlog-da-konferencija-o-buducnosti-evrope-pocne-u-dubrovniku-9-maja/>, 22/01/2020.

<sup>81</sup> “Chair’s Conclusion”, op. cit., Way Forward: Berlin Process and Regional Economic Integration.

će svakako biti i prilika da se za predstojeći samit Berlinskog procesa nominuju zajedničke namere, kao i teme i prioriteti, a što je na dobrobit čitavog regiona Zapadnog Balkana, ocenjuje se u dokumentu. Usvajanje novog Višegodišnjeg akcionog plana (MAP REA 2) treba da se realizuje upravo na narednom samitu Berlinskog procesa, naveli su lideri Severne Makedonije, Srbije i Albanije.<sup>82</sup>

## Regionalni otpori i reakcije na „Mali Šengen”

Deo javnosti na Zapadnom Balkanu protivi se uspostavljanju „Malog Šengena”. To se ne oslikava samo i isključivo u stavovima političkih zvaničnika, pre svega u Prištini i Podgorici, već i kroz izjave lidera opozicionih političkih partija u Srbiji i značajnijeg dela desne javnosti. Najčešće se koristi argumentacija da će „Mali Šengen” doprineti realizaciji ideje Velike Albanije i da je ona samo priprema za ulazak/povratak velikog broja migranata u Srbiju i njihovo nastanjivanje.<sup>83</sup> Uporedo se u pojedinim političkim krugovima u Srbiji insistira se i na „srpskom malom Šengenu”, koji bi pored ove zemlje uključivao još Crnu Goru i Bosnu i Hercegovinu.<sup>84</sup>

Nakon sastanka u Tirani u decembru 2019. godine nije održan novi sastanak inicijative u Beogradu, koji je bio predviđen za drugu polovinu januara 2020. godine. Jedan od razloga za to jeste zaoštavanje odnosa između Podgorice i Beograda nakon usvajanja Zakona o verskim slobodama u Crnoj Gori krajem prošle godine. I pored prvobitne modifikacije i ublažavanja stavova o „Malom Šengenu”, crnogorske vlasti su pokazivale spremnost da u ovoj inicijativi sarađuju, u međuvremenu je došlo do ponovne modifikacije.<sup>85</sup>

Globalna kriza uzrokovana pandemijom COVID-19 uslovlila je od početka marta da ova tema više ne bude u toj meri aktuelna u regionu Zapadnog Balkana. U navedenom razdoblju jasna je podrška Sjedinjenih Američkih Država ovoj inicijativi, što se pokazalo tokom posete predsednice Republike Srpske, Željke Cvijanović,

---

<sup>82</sup> Ibid.

<sup>83</sup> „SzS o 'malom Šengenu': DS podržava inicijativu, za Dveri – 'Velika Albanija'”, *N1*, 13. novembar 2011, <http://rs.n1info.com/Vesti/a543351/SzS-o-malom-Sengenu-DS-podrzava-inicijativu-za-Dveri-velika-Albanija.html>, 21/02/2020; „Jeremić: Srbiji ne treba mini Šengen”, *Jug press*, 23. decembar 2019, <https://jugpress.com/jeremic-srbiji-ne-treba-mini-sengen/>, 21/01/2020.

<sup>84</sup> „Obradović: Tražićemo srpski 'Mini Šengen'”, *Glas Zapadne Srbije*, 28. decembar 2019, [www.glaszapadnesrbije.rs/vest735525.html](http://www.glaszapadnesrbije.rs/vest735525.html), 21/01/2020.

<sup>85</sup> „Đukanović o inicijativi Mali Šengen”, *Tanjug*, 19. januar 2020, <https://www.youtube.com/watch?v=Fv71LqbPCaA>, 22/05/2020.

specijalnom predstavniku Stejt dipartmenta za Zapadni Balkan, Metjuu Plameru (Matthew Palmer) početkom februara 2020. godine.<sup>86</sup> Tom prilikom potvrđena je i podrška ovog bosanskohercegovačkog entiteta „Malom Šengenu”.<sup>87</sup> Ovo zapravo predstavlja izvesnu najavu da bi sličan stav uskoro, a nakon konstituisanja Saveta ministara krajem 2019. godine, mogla zauzeti i Bosna i Hercegovina.

Najznačajniji otpori inicijativi, ipak, stizali su sa Kosova, što je izazvalo i probleme u odnosima između Prištine i Tirane.<sup>88</sup> Albanski premijer Edi Rama više puta je pozivao Prištinu da se uključi u realizaciju „Malog Šengena”, i ujedno podvlačio da nije reč ni o kakvom kreiranju „nove Jugoslavije”.<sup>89</sup> Nasuprot tome, doskorašnji kosovski premijer Albin Kurti (Albin Kurti) stalno je isticao da je reč o skrivenoj agendi Srbije da oživi „četvrtu” Jugoslaviju i na taj način uspostavi novu dominaciju na Zapadnom Balkanu.<sup>90</sup> Međutim, bilo je uočljivo da bivši premijer Kurti postepeno revidira prvobitne prilično radikalne stavove prema „Malom Šengenu”, te da on insistira na tome da Berlinski proces preuzme punu kontrolu nad ovim procesom.<sup>91</sup> Čini se da je to reakcija njegovih prethodnih konsultacija sa vlastima u Berlinu, koje su smatrale da bi Evropska unija ipak trebalo da ima značajnije mehanizme monitoringa „Malog Šengena”. Prilikom Kurtijeve posete Tirani 11. februara 2020. godine došlo je i do dodatnog zaoštavanja odnosa sa Edi Ramom, koji je rekao da neće biti „albanskog makro Šengena”, ako ne bude „balkanskog mini Šengena”.<sup>92</sup> Rama je izjavio i da ova inicijativa nije nikakav „plan B” za region Zapadnog Balkana,

<sup>86</sup> „Cvijanovićeve sa Plamerom: ‘Mali Šengen’ pozitivna inicijativa”, *Radio televizija Srbije*, 5. februar 2020, [www.rts.rs/page/stories/sr/story/11/region/3841197/cvijanoviceva-sa-palmerom-mali-sengen-pozitivna-inicijativa.html](http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/11/region/3841197/cvijanoviceva-sa-palmerom-mali-sengen-pozitivna-inicijativa.html), 22/02/2020.

<sup>87</sup> Ibid.

<sup>88</sup> Brankica Ristić, „Tirana i Priština otvaraju front zbog ‘mini Šengena’”, *Sputnik*, 13. novembar 2019, <https://rs.sputniknews.com/analyze/201911131121170389-tirana-i-pristina-otvaraju-front-mini-sengen-ili-velika-albanija-/>, 22/02/2020.

<sup>89</sup> Fonet, „Mini Šengen nije nova Jugoslavija”, *N1*, 31. decembar 2019, <http://rs.n1info.com/Region/a556989/Edi-Rama-Mini-Sengen-nije-nova-Jugoslavija.html>, 22/02/2020.

<sup>90</sup> Kosovo online, „Kurti: Namera Srbije sa ‘mini Šengenom’ je četvrta Jugoslavija”, *Radio televizija Srbije*, 13. februar 2020, [www.rts.rs/page/stories/ci/story/1/politika/3849832/kurti-mini-sengen-cetvrta-jugoslavija-opasnost.html](http://www.rts.rs/page/stories/ci/story/1/politika/3849832/kurti-mini-sengen-cetvrta-jugoslavija-opasnost.html), 22/02/2020.

<sup>91</sup> Gazeta Express, „Procurelo sa okruglog stola u Minhenu: Kurti napao Ramu, Tačija i Vučića zbog mini-Šengena i promene granica”, *KošSev*, 15. februar 2020, <https://kossev.info/procurelo-sa-okruglog-stola-minhenu-kurti-napao-ramu-tacija-i-vucica-zbog-minisengena-i-promene-granica/>, 22/03/2020.

<sup>92</sup> „Rama Kurtiju: Nema albanskog makro Šengena bez balkanskog mini Šengena”, *Radio Slobodna Evropa*, Regionalni program, Prag, 11. februar 2020, <https://www.slobodnaevropa.org/a/30428284.html>, 22/02/2020.



već „najbolji način za pripremu za ulazak u Evropsku uniju”.<sup>93</sup> Veoma afirmativno o „Malom Šengenu”, albanski premijer Rama se izrazio i polovinom maja 2020. godine kada je istakao da je ova inicijativa zasnovana na principima Evropske unije i da do punopravnog članstva zemalja Zapadnog Balkana u Uniji ona može biti veoma korisna.<sup>94</sup> Na njen razvoj, smatra Rama, ne bi trebali da utiču kao do sada odnosi između Beograda i Prištine. Ovo je prevaziđeno prihvatanjem Kosova da učestvuje u aranžmanu „Mali Šengen” u Vašingtonu 4. septembra 2020. godine.<sup>95</sup> Na insistiranje Sjedinjenih Američkih Država vlasti u Prištini su nakon dužeg perioda otpora prema ovoj inicijativi i formalno uključene u „Mali Šengen”. Sastanak predstavnika Beograda i Prištine koji je tada bio održan u Beloj kući potvrdio je odlučnost Sjedinjenih Američkih Država da se reanimira čitava inicijativa koja je, van svake sumnje dobila veoma značajnu i nužnu podršku ove zemlje.

## Zaključak

Ideja o Regionalnom ekonomskom području Zapadnog Balkana izvorno je potekla iz Berlinskog procesa, kao možda do sada, za šest godina od njegovog početka i njegova, sasvim sigurno, najznačajnija tekovina. Iniciranje Regionalnog ekonomskog područja od samita Berlinskog procesa u Trstu 2017. godine do danas ide prilično otežano, a pre svega nakon što su vlasti u Prištini krajem 2018. godine uvele takse na proizvode koji se uvoze iz Srbije i Bosne i Hercegovine. Sa druge strane, „Mali Šengen” kao pokušaj dodatnog ekonomskog povezivanja unutar Regionalnog ekonomskog područja, iako je bio namenjen svim zapadnobalkanskim akterima, nije prihvaćen od svih regionalnih subjekata. Dakle, sama zamisao o implementaciji četiri slobode EU na Zapadnom Balkanu izvorno je proistekla iz Berlinskog procesa, ali su je pojedini lideri država regiona javno plasirali. U tom smislu ona se, za razliku od Regionalnog ekonomskog područja, koje je ostalo pod punim mehanizmom kontrole Evropske unije, prenela na viši stepen regionalnog vlasništva i bez očekivane potpune koordinacije sa Unijom.

<sup>93</sup> „Rama: Mini Šengen nije plan B za Zapadni Balkan”, *Radio Slobodna Evropa*, Regionalni program, Prag, 14. februar 2020, <https://www.slobodnaevropa.org/a/30434350.html>, 22/02/2020.

<sup>94</sup> „Rama: saradnja je ključ za region, spor Srbije i Kosova ne bi trebao da bude prepreka”, *N1*, 13. maj 2020, <http://rs.n1info.com/Vesti/a598889/Edi-Rama-za-N1-o-regionalnoj-saradnji.html>, 22/05/2020.

<sup>95</sup> „Šta piše u sporazumu Kosova i Srbije?”, *Slobodna Evropa*, 4. septembar 2020, <https://www.slobodnaevropa.org/a/30821548.html>, 07/09/2020.

Zapadnom Balkanu suočenom sa latentnim bezbednosnim pretnjama i masovnim iseljavanjem stanovništva na Zapad preti status potpune evropske periferije, uz jasno odsustvo članstva u Evropskoj uniji. Ipak, u iščekivanju budućih proširenja Evropske unije Regionalno ekonomsko područje, kao ni „Mali Šengen“, nikako nisu osmišljeni kao zamena za punopravno članstvo u Uniji, već predstavljaju upravo na njenim postulatima zasnovano pragmatično rešenje za približno dvadeset miliona ovdašnjih stanovnika, odnosno rascepkana i mala tržišta Zapadnog Balkana. Albanski premijer Edi Rama je krajem decembra 2019. godine istakao da će Evropska unija donirati 1,2 milijardu evra za implementaciju „Malog Šengena“, ali kasnije nije bilo preciziranja ove njegove izjave.<sup>96</sup>

Zato skepsa i strahovanja pojedinih lidera država regiona od „Malog Šengena“ zapravo ni na koji način neće uticati na ubrzanje procesa integracije tih zemalja u Evropsku uniju, između ostalog zahvaljujući i tamošnjoj nespremnosti za nova proširenja i to vezano za brojne unutrašnje probleme – pre svega poput Bregzita ili potencijalne ekonomske recesije. Veoma je važan podstrek spolja, odnosno podrška kako vodećih država Evropske unije – Nemačke i Francuske, tako i Sjedinjenih Američkih Država, koje se ponovo osnaženo vraćaju u ovaj deo Evrope. Stoga ovaj „strah“ od „Malog Šengena“ nije preterano opravdan i ne treba da *de facto* blokira političke elite već da im dâ podsticaj za dodatni ekonomski razvoj i saradnju. Jedan od dodatnih problema jeste vezan i za aktuelnu pandemiju Korona virusa, koja će, van svake sumnje, ostaviti dubinske posledice po ionako nestabilne privrede država Zapadnog Balkana.

Ubrzavanje pune implementacije četiri fundamentalne slobode Evropske unije treba, dakle, da potpomogne ekonomsku konsolidaciju i razvoj Zapadnog Balkana, kako je i napomenuto na prvom trojnom sastanku u Novom Sadu u oktobru 2019. godine, ali i mogućnost da se regionalno tržište više poveže kako sa evropskim, tako i globalnim. Puno slobodno kretanje građana Zapadnog Balkana unutar regije omogućiće i smanjenje stereotipa koji vladaju u ovdašnjim društvima i njihovo istinsko povezivanje nakon okončanja Hladnog rata i disolucije bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Naravno, ekonomski segment ove inicijative nikako ne bi smeo u drugi plan da stavi nužnu prekograničnu saradnju u oblasti bezbednosti na koju su se pozivali kako Zajednička deklaracija iz Novog Sada, tako i Zaključci predsedavajućeg iz Tirane. Mogućnost lakšeg prelaska zapadnobalkanskih granica tako nikako ne sme biti povoljno okruženje ili paravan za potencijalne terorističke aktivnosti, ali ni za snaženje prekograničnog organizovanog kriminala i korupcije.

---

<sup>96</sup> Tanjug, „Rama: EU spremna da podrži 'mini-Šengen' za 1,2 milijardu evra“, *KoSSev*, 21. decembar 2020, <https://www.kosovo-online.com/vesti/region/rama-eu-spremna-da-podrzi-mini-sengen-sa-12-milijarde-evra-21-12-2019, 22/05/2020>.

Veoma je važno da zemlje Zapadnog Balkana budu solidarne povodom određenih pitanja kao što je otpočinjanje pregovora o članstvu Albanije i Severne Makedonije sa Unijom (što je EU odobrila krajem marta 2020. godine), a što je i na sastancima tri lidera u Ohridu i Tirani potvrđeno. Naravno, bitno je da građani ovdašnjih država razumeju da koristi od regionalne saradnje i njenih inicijativa trebaju imati svi oni, a ne da region ostane u stalnom i višestranom verbalnom antagonizmu ovdašnjih elita. Berlinski proces bi, kao svakako najperspektivniji oblik regione saradnje, trebalo da u narednim godinama uputi ovdašnje elite na nužnosti novih višestranih povezivanja zapadnobalkanskih zemalja. Vanredne situacije, poput zemljotresa u Draču, ali i epidemije COVID-19, takođe, upućuju na nužnost uspostavljanja ojačane saradnje u ovom delu Evrope.<sup>97</sup> Štaviše, i požari tokom pre svega letnje sezone predstavljaju značajnu opasnost za region Zapadnog Balkana i zahtevaju često zajednički međudržavni odgovor.

Istovremeno, bilo bi poželjno da se izuzev Zajedničke radne grupe i internet portala u okviru funkcionisanja „Malog Šengena” ne osnivaju nova tela, što bi predstavljalo njegovo potencijalno birokratsko zagušenje. Važno je da se što više iskoriste već postojeći administrativni i tehnički kapaciteti Saveta za regionalnu saradnju, CEFTA-e i Komorski investicioni forum Zapadnog Balkana.

## Bibliografija

### *Monografije i lanci:*

- Đukanović, Dragan, „Zapadnobalkanska šestorka – evropski podsticaji regionalnoj saradnji”, *Evropsko zakonodavstvo*, Vol. XII, br. 45–46, 2013, str. 302–312.
- Đukanović, Dragan, Krstić, Milan, „Berlinski proces – nemačka ‘zapadnobalkanska’ inicijativa”, *Srpska politika misao*, god. XXIII, Vol. 54, br. 4, 2016, str. 169–185.
- Đukanović, Dragan, *Spoljnopoliti ki identiteti Srbije: protivre nosti i refleksije*, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2019.
- Hettne, Björn, „The New Regionalism: A Prologue”, in: Hettne, Björn, Inotai, András and Sunkel, Osvaldo (eds), *Comparing Regionalisms: Implication for Global Development*, Palgrave Macmillan, New York, 2001, pp. xii–xxxii.
- Lopandić, Duško, Kronja, Jasminka, *Regionalne inicijative i multilateralna saradnja na Balkanu*, Evropski pokret u Srbiji, Fondacija Friedrich Ebert, Beograd, 2010.

<sup>97</sup> Branka Vasiljević, „Srpski spasioci rukama otkopavali ruševine”, *Politika*, 2. decembar 2019, [www.politika.rs/sr/clanak/443204/Srpski-spasio-ci-rukama-otkopavali-rusevine](http://www.politika.rs/sr/clanak/443204/Srpski-spasio-ci-rukama-otkopavali-rusevine), 22/01/2020.

Minić, Jelica, "Connecting dots in the Western Balkans", Visegrad Fund, SEE Think Thanks, Institute for Democracy, Skopje, Network of the European Movement in Serbia, Belgrade, June 2019.

Minić, Jelica, „Regionalni mehanizmi u procesu proširenja EU na Zapadni Balkan”, *Spoljnopolitičke sveske*, br. 1, 2019, str. 25–30.

Qorraj, Gazmend, "Towards European Union or Regional Economic Area: Western Balkans at crossroads", *Naše gospodarstvo / Our Economy*, Vol. 64, Issue 1, 2018, pp. 11–17.

#### *Dokumenti:*

"Chair's Conclusion", Tirana, 21 December 2019.

"Consolidated Multi-annual Action Plan for a Regional Economic Area in the Western Balkans Six", Trieste, 12 July 2017, <https://www.rcc.int/docs/383/consolidated-multi-annual-action-plan-for-a-regional-economic-area-in-the-western-balkans-six>, 22/02/2020.

"Joint Declaration by the President of the Republic of Serbia, Prime Minister of the Republic of Albania and the Prime Minister of the Republic North Macedonia on Implementing the EU Four Freedoms in the Western Balkans", Novi Sad, 10 October 2020.

"Joint Statement – Western Balkans Six Prime Ministers meeting", Sarajevo, 16 March 2017, <https://europa.rs/join-statement-western-balkans-six-prime-ministers-meeting/?lang=en>, 22/01/2020.

"Leaders' Meeting on the Western Balkans: Conclusions by Co-chairs", Berlin, 29 April 2019, <https://www.slobodnaevropa.org/a/29910953.html>, 20/01/2020.

"Non paper on the new concept of joint performance of the Western Balkan countries aimed at intensifying EU integration (Western Balkan Six – G6)", April 2013, [https://www.ceas-serbia.org/images/2015-i-pre/Non\\_paper\\_on\\_the\\_Western\\_Balkan\\_Six\\_G6\\_ENG\\_MEU.pdf](https://www.ceas-serbia.org/images/2015-i-pre/Non_paper_on_the_Western_Balkan_Six_G6_ENG_MEU.pdf), 19/01/2020.

"Schengen Agreement", Schengen, 14 June 1985, <https://www.schengenvisa.info.com/schengen-agreement/>, 22/01/2020.

„Sofijska deklaracija”, Sofija, 17. maj 2018, [https://www.consilium.europa.eu/media/34805/sofia-declaration\\_bs.pdf](https://www.consilium.europa.eu/media/34805/sofia-declaration_bs.pdf), 22/06/2020.

"Trieste Western Balkans Summit 2017 – Declaration by the Italian Chair", Trieste, 13 July 2017, <https://europa.rs/trieste-western-balkans-summit-2017-declaration-by-the-italian-chair/?lang=en>, 22/01/2020.

“WB6 Ohrid Summit – 10 November 2019: Accelerating the Implementation of the EU Four Freedoms in the Western Balkans”, Ohrid, 10 November 2019.

„Zagrebačka deklaracija”, Zagreb, 6. maj 2020, <https://www.consilium.europa.eu/media/43789/zagreb-declaration-bs-06052020.pdf>, 22/06/2020.

*Internet izvori:*

Beta, „SzS o 'malom Šengenu’: DS podržava inicijativu, za Dveri – ‘Velika Albanija’”, *N1*, 13. novembar 2011, <http://rs.n1info.com/Vesti/a543351/SzS-o-malom-Sengenu-DS-podrzava-inicijativu-za-Dveri-velika-Albanija.html>, 21/02/2020;

„Jeremić: Srbiji ne treba mini Šengen”, *Jug press*, 23. decembar 2019, <https://jugpress.com/jeremic-srbiji-ne-treba-mini-sengen/>, 21/01/2020.

„BETA: Predlog – Konferencija o budućnosti Evrope počinje u Dubrovniku 9. maja”, *Danas*, 20. januar 2020, <https://www.danas.rs/svet/predlog-da-konferencija-o-buducnosti-evrope-pocne-u-dubrovniku-9-maja/>, 22/01/2020.

„Cvijanovićeve sa Plamerom: ‘Mali Šengen’ pozitivna inicijativa”, *Radio televizija Srbije*, 5. februar 2020, [www.rts.rs/page/stories/sr/story/11/region/3841197/cvijanoviceva-sa-palmerom-mali-sengen-pozitivna-inicijativa.html](http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/11/region/3841197/cvijanoviceva-sa-palmerom-mali-sengen-pozitivna-inicijativa.html), 22/02/2020.

„Đukanović o inicijativi Mali Šengen”, *Tanjug*, 19. januar 2020, <https://www.youtube.com/watch?v=Fv71LqbPCaA>, 22/05/2020.

„Đukanović: Sastavni deo svih razgovora o inicijativi mali Šengen inkluzivnost”, *Novi magazin*, 21. decembar 2019, [www.novimagazin.rs/region/djukanovic-sastavni-deo-svih-razgovora-o-inicijativi-mali-sengen-inkluzivnost](http://www.novimagazin.rs/region/djukanovic-sastavni-deo-svih-razgovora-o-inicijativi-mali-sengen-inkluzivnost), 22/01/2020.

Fonet, „Mini Šengen nije nova Jugoslavija”, *N1*, 31. decembar 2019, <http://rs.n1info.com/Region/a556989/Edi-Rama-Mini-Sengen-nije-nova-Jugoslavija.html>, 22/02/2020.

Gazeta Express, „Procurelo sa okruglog stola u Minhenu: Kurti napao Ramu, Tačija i Vučića zbog mini-Šengena i promene Granica”, *KoSSev*, 15. februara 2020, <https://kossev.info/procurelo-sa-okruglog-stola-minhenu-kurti-napao-ramu-tacija-i-vucica-zbog-minisengena-i-promene-granica/>, 22/03/2020.

Janković, Srđan, „‘Mali Šengen’ za Crnu Goru ‘trošenje energije’”, *Radio Slobodna Evropa*, Regionalni program, Prag, 21. novembar 2019, <https://www.slobodnaevropa.org/a/crna-gora-procjenjuje-rizik-od-malog-%C5%A1engena-/30264704.html>, 22/01/2020.

Kosovo online, „Kurti: Namera Srbije sa ‘mini Šengenom’ je četvrta Jugoslavija”, *Radio televizija Srbije*, 13. februar 2020, [www.rts.rs/page/stories/ci/story/1/politika/3849832/kurti-mini-sengen-cetvrta-jugoslavija-opasnost.html](http://www.rts.rs/page/stories/ci/story/1/politika/3849832/kurti-mini-sengen-cetvrta-jugoslavija-opasnost.html), 22/02/2020.

- Maksimović, Sandra, „Gde je nestao Mali Šengen?“, *European Western Balkans*, 6. Mart 2020, <https://europeanwesternbalkans.rs/gde-je-nestao-mali-sengen/>, 22/05/2020.
- „Milo Đukanović o malom Šengenu: Ne hvala, Balkanska unija ne može da zamjeni Evropsku uniju“, 21. decembar 2019, [www.ibalkan.net/2019/12/21/milo-djukanovic-o-malom-sengenu-ne-hvala-balkanska-unija-ne-moze-da-zamijeni-eu-foto/](http://www.ibalkan.net/2019/12/21/milo-djukanovic-o-malom-sengenu-ne-hvala-balkanska-unija-ne-moze-da-zamijeni-eu-foto/), 22/01/2020.
- „Obradović: Mali Šengen – najveći azil za migrante“, *N1*, 26. Novembar 2019, <http://rs.n1info.com/Vesti/a555737/Obradovic-Mali-Sengen-najveci-azil-za-migrante.html>, 22/01/2020.
- „Obradović: Tražićemo srpski 'Mini Šengen'“, *Glas Zapadne Srbije*, 28. decembar 2019, [www.glaszapadnesrbije.rs/vest735525.html](http://www.glaszapadnesrbije.rs/vest735525.html), 21/01/2020.
- „Palmer: SAD podržavaju 'mali Šengen', ima mesta za Crnu Goru, BiH i Kosovo“, *Naši u svetu*, 8. novembar 2019, <https://www.nasiusvetu.com/vesti/65593/palmer-sad-podrzavaju-mali-sengen-ima-mesta-za-cg-bih-i-kosovo/>, 22/01/2020.
- „Radulović tvrdi da bi 'mali Šengen' bio korak unazad za Crnu Goru“, *Krstarica.com*, 12. novembar 2019, <https://www.krstarica.com/vesti/region/radulovic-tvr-di-da-bi-mali-sengen-bio-korak-nazad-za-cg/>, 20/01/2020.
- „Rama Kurtiju: Nema albanskog makro Šengena bez balkanskog mini Šengena“, *Radio Slobodna Evropa*, Regionalni program, Prag, 11. februar 2020, <https://www.slobodnaevropa.org/a/30428284.html>, 22/02/2020.
- „Rama: Mini Šengen nije plan B za Zapadni Balkan“, *Radio Slobodna Evropa*, Regionalni program, Prag, 14. februar 2020, <https://www.slobodnaevropa.org/a/30434350.html>, 22/02/2020.
- „Rama: Saradnja je ključ za region, spor Srbije i Kosova ne bi trebao da bude prepreka“, *N1*, 13. maj 2020, <http://rs.n1info.com/Vesti/a598889/Edi-Rama-za-N1-o-regionalnoj-saradnji.html>, 22/05/2020.
- Ristić, Brankica, „Tirana i Priština otvaraju front zbog 'mini Šengena'“, *Sputnik*, 13. novembar 2019, <https://rs.sputniknews.com/analize/201911131121170389-tirana-i-pristina-otvaraju-front-mini-sengen-ili-velika-albanija-/>, 22/02/2020.
- „Šarović: Snažno podržavam inicijativu mali Šengen“, *Radio Slobodna Evropa*, Regionalni program, Prag, 24. oktobar 2019, <https://www.slobodnaevropa.org/a/30234333.html>, 22/01/2020.
- „Šta piše u sporazumu Kosova i Srbije?“, *Slobodna Evropa*, 4. septembar 2020, <https://www.slobodnaevropa.org/a/30821548.html>, 07/09/2020.

- Tanjug, „Rama: EU spremna da podrži 'mini-Šengen' za 1,2 milijardu evra”, *KoSSev*, 21. decembar 2020, <https://www.kosovo-online.com/vesti/region/rama-eu-spremna-da-podrzy-mini-sengen-sa-12-milijarde-evra-21-12-2019>, 22/05/2020.
- „Trampov izaslanik: nema 'mini-Šengena' bez Kosova”, *Blic*, 15. novembar 2019, <https://www.blic.rs/vesti/politika/trampov-izaslanik-nema-mini-sengena-bez-kosova/5tehnxp>, 22/01/2020.
- Trivić, Branka, „Da li je Carinska unija Balkana realnost?”, *Radio Slobodna Evropa*, Regionalni program, Prag, 1. septembar 2014, <https://www.slobodnaevropa.org/a/carinska-unija-regije-realnost-/26561084.html>, 22/12/2019.
- Vasiljević, Branka, „Srpski spasioci rukama otkopavali ruševine”, *Politika*, 2. decembar 2019, [www.politika.rs/sr/clanak/443204/Srpski-spasio-ci-rukama-otkopavali-rusevine](http://www.politika.rs/sr/clanak/443204/Srpski-spasio-ci-rukama-otkopavali-rusevine), 22/01/2020.
- Zejneli Loxha, Amra, „Politički lideri Kosova protiv 'malog Šengena'”, *Radio Slobodna Evropa*, Regionalni program, Prag, 11. novembar 2019, <https://www.slobodnaevropa.org/a/politicki-lideri-kosova-protiv-malog-sengena-/30263955.html>, 22/01/2020.
- „Žan Klod Junker: Nema proširenja EU u narednih pet godina”, *NSPM*, 14. jul 2014, [www.nspm.rs/hronika/zan-klod-junker-nema-prosirenja-eu-u-narednih-pet-godina.html?alphabet=l](http://www.nspm.rs/hronika/zan-klod-junker-nema-prosirenja-eu-u-narednih-pet-godina.html?alphabet=l), 22/05/2020.

Dragan ĐUKANOVIĆ, Branislav ĐORĐEVIĆ

### “MINI SCHENGEN” – CONCEPT, IMPLEMENTATION AND CONTROVERSIES

**Abstract:** The concept of the Regional Economic Area was developed gradually within the framework of the Berlin Process, which began its operations in 2014. A particular momentum for this initiative was given at the Berlin Process Summit, held in Trieste in July 2017, when the Consolidated Multi-Annual Action Plan for the Regional Economic Area in the Western Balkans Six was adopted. The main objective of the REA was related to trade, investment, mobility, and digital integration throughout the Western Balkans region. At the summit of Western Balkans leaders, chaired by German Chancellor Angela Merkel and French President Emmanuel Macron, in late April 2019, the idea of a full revival of the Regional Economic Area was again encouraged. Despite some opposition and disagreement on the part of some Western Balkan leaders for fear that the REA would compensate for the Western Balkan countries' membership in the European Union, it came to its empowering through the format of the tripartite meetings of leaders of Serbia, North Macedonia and Albania – “Mini Schengen”. However, these meetings explicitly highlighted the link between “Mini Schengen”, the REA and the wider context of European integration, but also that this initiative actually aimed to secure "four EU freedoms" throughout the Western Balkans region. This primarily refers to the freedom of movement of persons with a valid ID, as well as the possibility of employment, residence, and living in these countries. Moreover, mutual recognition of all diplomas and qualifications between the three countries is envisaged. It is particularly important to ensure the full inclusiveness of “Mini Schengen” in the future, through the participation of all entities in the Western Balkans, including Montenegro, Bosnia and Herzegovina and Kosovo. It is equally significant that the leaders of the Western Balkan countries express solidarity regarding the continuation of European integration, as it was done at the meetings held in Novi Sad (10 October 2019), Ohrid (10 November 2019) and Tirana (21 December 2019) through support for Albania and North Macedonia to begin pre-accession negotiations with the EU. Also, “Mini Schengen”, as an initiative for cooperation predominantly related to the economic segment, involves deepening of cooperation in both security and civilian emergencies, which is a relevant response to the current challenges in this part of Europe.

**Keywords:** “Mini Schengen”, four freedoms, Regional Economic Area, Western Balkans, European Union, market.